

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Природничо-географічний факультет
Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан природничо-географічного
факультету

Л.П. Міронець

«29» серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Палеогеографія

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною
комісією природничо-географічного
факультету «29» серпня 2025 р.

Голова _____
Міронець Л. П., к.п.н., доцент

Суми – 2025

Розробник: Корнус Анатолій Олександрович кандидат географічних наук, доцент кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії

Протокол №1 від “28” серпня 2025 р.

Завідувач кафедри
загальної та регіональної географії
доцент

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Kurnus', is written over a horizontal line.

Корнус О. Г., к.г.н.,

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	бакалавр	Обов’язкова
		Рік підготовки:
4-й		
Семестр		
7-й		
Лекції		
20 год.		
Практичні, семінарські		
22 год.		
Лабораторні		
Самостійна робота		
46 год.		
Консультації:		
2 год.		
Вид контролю: залік		
Загальна кількість годин – 90		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є відтворення фізико-географічних умов минулих геологічних епох (розчленування суходолу, моря; рельєф; кліматичні умови; органічний світ тощо).

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **програмними компетентностями**:

ЗК 6. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 9. Здатність працювати автономно.

СК 5. Здатність аналізувати склад і будову геосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.

СК 7. Знання і використання специфічних для географічних наук теорій, парадигм, концепцій та принципів відповідно до спеціалізації.

СК 8. Самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані (у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати.

Методи навчання: частково-пошуковий; інтерактивні (дистанційні освітні технології, презентація); практичні методи навчання (практична робота, розрахунково-географічні роботи).

2. Передумови для вивчення дисципліни

Перед вивченням навчальної дисципліни студенти мають оволодіти знаннями з геології, геоморфології, географії ґрунтів з основами ландшафтознавства, гідрології, історичної географії. Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С.Макаренка.

3. Результати навчання за дисципліною

	Програмні результати навчання	Очікувані результати навчання
ПРН 1.	Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук.	Розумітися на понятті палеогеографічного аналізу, вміти використовувати його для пояснення сучасних географічних процесів і явищ
ПРН 4.	Аналізувати географічний потенціал території.	Знати роль подій минулих геологічних епох у формуванні географічного потенціалу території
ПРН 5.	Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області географічних наук.	Вміти здійснювати аналіз палеогеографічних карт, літологічний та біономічний фаціальний аналіз і застосовувати в географічних дослідженнях
ПРН 9.	Аналізувати склад і будову природних і соціосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.	Вміти використовувати палеогеографічну інформацію для встановлення етапності формування природних геосфер
ПРН 14.	Пояснювати просторово-часову диференціацію географічної оболонки на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях.	Застосовувати палеогеографічні дані для пояснення диференціації географічної оболонки на різних рівнях

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
A	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з палеогеографії; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, палеогеографічними реконструкціями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом палеогеографії.

В	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при виконанні практичних робіт, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причиннонаслідкові зв'язки.
С	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення палеогеографії при вирішенні практичних робіт, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Застосовує їх у видозмінених, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.
Д	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт.
Е	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
Ф	не знає більшої частини програмного матеріалу з палеогеографії, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом палеогеографії; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
FX	має загальне уявлення про палеогеографію, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

**Розподіл балів, які отримують
студенти для заліку**

Поточний контроль												Разом	Загальна сума
РОЗДІЛ 1						РОЗДІЛ 2							
T1	T2	T3	T4	T5	K1	T6	T7	T8	T9	T10	K2	60	100
3	3	3	3	3	15	3	3	3	3	3	15		
Самостійна робота													
4	4	5	4	3		4	4	4	4	4		40	

Згідно Положення «Про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка» від 27.04.2020 р., можливе зарахування результатів навчання з окремої теми/тем, розділу, індивідуального завдання (контрольної роботи) чи дисципліни в цілому, здобутих за цими видами освіти. Обсяг зарахування в годинах/кредитах ECTS визначається згідно переліку компетентностей і результатів навчання, передбачених даною робочою програмою. Зарахування результатів навчання, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється у відповідності до пунктів 3.6-3.9 названого Положення.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та формами оцінювання є: усне та письмове опитування, тестування, індивідуальне навчально-дослідне завдання, результати виконання практичних та розрахунково-графічних робіт, залік. Оцінювання знань, навичок студентів враховує всі види занять, які передбачені програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка з дисципліни складається з поточних оцінок, які студент отримує під час практичних занять, виконання завдань самостійної роботи, контрольних робіт.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни РОЗДІЛ

1. МЕТОДИ ПАЛЕОГЕОГРАФІЇ

Тема 1. Вступ до палеогеографії. Структура та основні завдання дисципліни.

Основи палеогеографії, її основні завдання. Структура палеогеографії як науки.

Матеріали, що їх використовує палеогеографія

Тема 2. Методи відносної геохронології.

Стратиграфічний метод. Метод аналізу «керівних форм». Філогенетичний та інші методи відносної геохронології.

Тема 3. Методи абсолютної геохронології.

Уран-свинцевий, рубідій-стронцієвий, калій-аргоновий, радіовуглецевий та інші методи абсолютної геохронології. Підрозділи геохронологічної шкали та їх тривалість.

Тема 4. Основні методи фаціального аналізу.

Основи фаціального аналізу. Основні типи фацій. Основи літологічного та біономічного фаціального аналізу.

Тема 5. Геологічні формації та відтворення рухів земної кори.

Уявлення про геологічні формації. Роль аналізу геологічних формацій у палеогеографічних реконструкціях.

РОЗДІЛ 2. ПАЛЕОГЕОГРАФІЯ ДОКЕМБРІЮ, ПАЛЕОЗОЮ ТА МЕЗОКАЙНОЗОЮ

Тема 6. Питання походження Землі та Сонячної системи.

Гіпотези походження Сонячної системи та Землі. Характеристика основних груп гіпотез. Сучасні уявлення про походження Землі

Тема 7. Основні події палеозою та мезо-кайнозою на території України.

Кембрійський «вибух». Розвиток структур земної кори та органічного світу у палеозої та мезокайнозої.

Теми 8. Антропогеновий період.

Термінологія, тривалість і проблеми поділу антропогенового періоду. «Довга» і «коротка» шкала тривалості антропогенового періоду. Кліматостратиграфічний поділ антропогенового періоду. Характеристика основних подій антропогену. Гіпотези, що пояснюють виникнення зледенінь. Поняття метакхронності зледенінь. Події Хайнріха та осциляції Дансгора-Ешгера, їх причини. Малий льодовиковий період, середньовічний кліматичний оптимум та інші івенти Бонда.

Тема 9. Палеогеографія плейстоцену і голоцену України.

Стратиграфічна схема Блітта-Сернандера. Прийнятий в Україні поділ антропогену:

Причорноморський, Дофінівський, Бузький, Витачівський, Удайський, Прилуцький, Тясминський, Кайдацький, Дніпровський, Завадівський, Тилігульський, Лубенський, Сульський. Мартоносський, Приазовський час. Поділ голоцену за Ю.П. Селіверстовим та М.І. Нейштадтом.

Тема 10. Антропогенез. Еволюція і хронологія культур людини.

Австралопітеки. Архантропи. Людина уміла (*Homo habilis*). Людина Людина працююча (*Homo ergaster*). Людина прямоходяча (*Homo erectus*). Палеоантропи (*Homo neandertalensis*, *Homo heidelbergensis*). Неоантропи.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р
РОЗДІЛ І. МЕТОДИ ПАЛЕОГЕОГРАФІЇ						
Тема 1. Вступ до палеогеографії. Структура та основні завдання дисципліни (СК 5, СК 7, ПРН 14)	10	2	2			4
Тема 2. Методи відносної геохронології (ЗК 7, СК 8, ПРН 14)	10	2	2			4
Тема 3. Методи абсолютної геохронології (ЗК 7, СК 8, ПРН 14)	10	2	2			4
Тема 4. Основні методи фаціального аналізу (ЗК 7, СК 8, ПРН 1, ПРН 5)	14	2	2			6
Тема 5. Геологічні формації та відтворення рухів земної кори (ЗК 6, СК 5, ПРН 1, ПРН 9)	14	2	2			4
Усього	58	10	10			22

РОЗДІЛ 2. ПАЛЕОГЕОГРАФІЯ ДОКЕМБРІЮ, ПАЛЕОЗОЮ ТА МЕЗОКАЙНОЗОЮ						
Тема 6. Питання походження Землі і Сонячної системи (ЗК 9, СК 5, ПРН 9)	10	2	2			6
Тема 7. Основні події палеозою та мезо-кайнозою на території України (ЗК 6, СК 7, СК 8, ПРН 1, ПРН 4, ПРН 9)	11	2	4			6
Тема 8. Антропогеновий період (СК 7, СК 8, ПРН 9)	10	2	2			6
Теми 9. Палеогеографія плейстоцену і голоцену України (ЗК 6, СК 5, СК 7, СК 8, ПРН 4, ПРН 9)	10	2	2			6
Тема 10. Антропогенез. Еволюція і хронологія культур людини (ЗК 9, СК 7, ПРН 9)	10	2	2			6
<i>Усього</i>	46	10	12		2	24
Усього годин	135	20	22		2	46

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Структура палеогеографії.	2
2.	Методи відносної та абсолютної геохронології	2
3.	Геохронологічна шкала	2
4.	Аналіз палеогеографічних карт.	2
5.	Побудова та аналіз палеогеографічних кривих	2
6.	Порівняльна характеристика гіпотез походження Землі та Сонячної системи	2
7.	Характеристика палеогеографічних умов України	4
8.	Розвиток компонентів географічної оболонки Землі в антропогені	2
9.	Аналіз спорово-пилкових діаграм голоценових відкладів	2
10.	Еволюція та хронологія культур людини	2
	<i>Усього</i>	22

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

7. Рекомендовані джерела інформації

Основні

- Герасименко Н. П. Палеогеографія четвертинного періоду України (палеоландшафти): підручник. К.: Прінт-Сервіс, 2020. 296 с. Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1-oYNavJPqyUbI9XvqHKLqHnIf36ox6IZ/view?usp=sharing>
- Палеоекологія давньої людини на території України (палеоліт): підручник-монографія. К.: Прінт-Сервіс, 2022. 361 с. https://geo.knu.ua/wp-content/uploads/2022/06/pidruchnyk-monografiya1_gerasymenko.pdf
- Cao W., Zahirovic S., Flament N., Williams S., Golonka J., Müller R. D. Improving global paleogeography since the late Paleozoic using paleobiology. Published by Copernicus Publications on behalf of the European Geosciences Union. Режим доступу: <https://bg.copernicus.org/articles/14/5425/2017/bg-14-5425-2017.pdf>
- Chuanlong M. at all. Lithofacies Paleogeography and Geological Survey of Shale Gas. Springer Nature, Singapore, 2023. DOI 10.1007/978-981-19-8861-5

Додаткові

1. Веклич Ю. М. Геоологичний морфо-літогенез та методологічні аспекти його дослідження. Монографія. – Київ: УкрДГПІ, 2018. – 254 с. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1pOOzqi-sOG06OY7J7fzzZ7n5KThWkHO_/view?usp=sharing
2. Дорошкевич С. П. Природа Середнього Побужжя у плейстоцені за даними вивчення викопних ґрунтів. К.: Наукова думка, 2018. 175 с. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1Jt5a4VHF03gWXMxpAvulC7g_zRrp2GeF/view?usp=sharing
3. Основи палеогеографії : навчальний посібник / автори-укладачі : С.Г. Половка, Д.О. Панкратенкова. – Умань : 2015. – 107с.
https://library.udpu.edu.ua/library_files/ece/7487_01.pdf
4. Корнус А. О. Палеогеографічні умови Дніпровського часу та їх роль у формуванні літогенної основи ландшафтів території Сумської області / А. О. Корнус, Б. М. Нешатаєв, Ю. О. Кисельов. Слобожанський науковий вісник. Серія Природничі науки : науковий журнал / МОН України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка ; [гол. ред. А. О. Корнус ; редкол.: Miroslava Hlebova, Ю. В. Буц, В. П. Воровка та ін.]. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 2. С. 41–44. – doi: <https://doi.org/10.32782/naturalspu/2023.2.7>
5. Навчально-методичні рекомендації до вивчення предмету «Палеогеографія антропогену» / Укл. Н. П. Герасименко. Київ, 2023. 77 с.
<https://geo.knu.ua/wp-content/uploads/2023/04/gerasymenko-metodychna-rozrobka.pdf>
6. Поліщук Л.Б. Палеогеографія України. Практикум для студентів спеціальності 6.040104 «Географія»: Навчально-методичний посібник / [кол. авт. За ред. В.А. Пересадько, В.Е. Луначека, К.В. Шпурик]. – Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015. – 152 с.
7. Daniau A.-L., Desprat S., Aleman J., Bremond L., Davis B., et al.. Terrestrial plant microfossils in palaeoenvironmental studies, pollen, microcharcoal and phytolith. Towards a comprehensive understanding of vegetation, fire and climate changes over the past one million years. *Revue de Micropaléontologie*, Elsevier Masson, 2019, 63, pp.1-35. Режим доступу: <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-02322171/document>

Інформаційні ресурси

1. <http://jurassic.ucoz.ru/forum/8-1355-1> – сайт, присвячений палеонтології, стратиграфії та палеогеографії.
2. <http://www.geogr.msu.ru/structure/labs/notl/> – сайт лабораторії новітніх відкладів і палеогеографії плейстоцену Московського державного університету.
3. <https://igu.org.ua/en/node/22068> – сайт відділу палеогеографії Інституту географії НАНУ

8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

- відеоматеріали та презентації по темам курсу;
- мультимедійне обладнання (ноутбук, проектор);
- ілюстративні матеріали (структурно-логічні схеми, таблиці).